

УДК. 336

Іванчук Т. Г.,*магістр Національного університету “Острозька академія”*

РОЛЬ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ У РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті висвітлено роль та значення спрощеної системи оподаткування у розвитку малого бізнесу в Україні, оцінено основні показники діяльності суб'єктів малого підприємництва, що перебувають на спрощеній системі оподаткування, а також визначено її позитивні аспекти та напрями вдосконалення недоліків.

Ключові слова: податкова система, суб'єкти малого підприємництва, спрощена система оподаткування.

В статті определено роль и значение упрощенной системы налогообложения в развитии малого бизнеса в Украине, произведено оценку основных показателей деятельности субъектов малого предпринимательства, которые находятся на упрощенной системе налогообложения, а также обозначено ее позитивные аспекты и направления усовершенствования недостатков.

Ключевые слова: налоговая система, субъекты малого предпринимательства, упрощенная система налогообложения.

This article shows great role of the simplified system of taxation in development of small business in Ukraine. It estimates main data of economical activity of the subjects of small enterprise, that use this system. Also the author gives substantial advantages of simplified system and ways of the improvement its disadvantages.

Key words: tax system, subjects of small enterprise, simplified system of taxation.

Постановка проблеми. В умовах політичної та економічної кризи в Україні, та фінансової кризи у світі, вітчизняні суб'єкти господарювання не в змозі нормально здійснювати свою діяльність, не кажучи про те, щоб розвиватися. Знецінення продукції, збільшення цін на енергетичні ресурси ведуть до збитковості великих підприємств, які є головними наповнювачами доходів бюджету. В цьому випадку відбувається недофінансування доходної частини бюджетів за рахунок зниження податкових платежів. Тому держава повинна мати потужне альтернативне джерело фінансування доходів бюджету – мале підприємництво.

З метою реалізації державної політики щодо розвитку й підтримки

малого підприємництва, підвищення його ролі в розвитку національної економіки введено спрощену систему оподаткування суб'єктів малого підприємництва, яка повинна стимулювати роботу підприємців задля збільшення їх економічних вигод. Однак сьогодні спрощена система оподаткування не стимулює підприємців, а примушує їх приховувати свої доходи. З огляду на це актуальним є реформування спрощеної системи оподаткування з метою підвищення її ролі в розвитку малого бізнесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Функціонування спрощеної системи оподаткування та аналізу її впливу на діяльність суб'єктів господарювання в науковій літературі приділено чимало уваги. Зокрема, у науковому доробку вітчизняних теоретиків податкових фінансів варто виділити праці В. Андрушенка, В. Буряковського, А. Соколовської, В. Суторміної, Л. Тарантул, І. Лютого, М. Романюка та інших вчених. У них розглянуто організаційні аспекти спрощеної системи оподаткування, її проблемні аспекти та напрями вдосконалення на основі прийняття Податкового кодексу. Разом з тим, деякі питання цієї проблематики потребують подальшого дослідження.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є розгляд позитивних і негативних сторін спрощеної системи оподаткування в Україні, їхнього впливу на розвиток малого підприємництва та економіки в цілому, а також розробка можливих напрямків її реформування.

Виклад основного матеріалу. Малий бізнес відіграє важливу роль не лише в розвитку економіки країни, а також у вирішенні багатьох соціальних проблем, оскільки: знижує витрати, пов'язані з функціонуванням будь-якого виду підприємницької діяльності; забезпечує зайнятість населення; поживляє інвестиційну діяльність, оскільки перелив ресурсів до сфери малої економіки спричинює кардинальні зміни у всій структурі народного господарства; збільшує товарну масу та споживчі послуги; породжує здорову конкуренцію, яка означає всебічне регулювання економіки [3, с. 6].

У таблиці 1 відображено динаміку кількості малих підприємств, чисельність тих, що працюють, та обсягу реалізованої продукції цими суб'єктами господарювання.

Отже, відповідно до даних таблиці 1, у 2006 році на 10 тис. наявного населення припадало 72 одиниці малих підприємств. Кількість зайнятих становила 2 232,3 тис. осіб, частка у обсязі реалізованої продукції 18,8%. У 2007 році кількість малих підприємств збільшилась порівняно із попереднім роком на 5,56% (4 одиниці). Проте зменшилась кількість зайнятих на таких підприємствах на 0,8 тис. осіб, хоча їхня частка у загальній кількості збільшилась на 0,85%. Як наслідок, зменшилась частка реалізованої продукції, виконаних робіт, наданих послуг на 0,7 пункта. У 2008 році, у зв'язку із кризовими явищами в економіці, кількість малих підприємств зменшилась, порівняно із попереднім періодом, на 5,26%. Хоча

цікавим моментом є те, що зросла кількість зайнятих працівників на 0,26% (5,8 тис. осіб), частка реалізованої продукції продовжувала знижуватись: у 2008 році порівняно із 2007 вона зменшилась майже на 10%.

Таблиця 1
Динаміка основних показників розвитку малого підприємництва в Україні у 2006-2008 рр.

Показники	Роки			Абсолютний приріст		Відносний ріст	
	2006	2007	2008	2007-2006	2008-2007	2007/2006	2008/2007
Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	72	76	72	4	-4	105,56	94,74
Середньорічна кількість зайнятих працівників на малих підприємствах, тис. осіб	2232,3	2231,5	2237,3	-0,8	5,8	99,96	100,26
Частка найманих працівників на малих підприємствах у загальній кількості найманих працівників на підприємствах	23,5	23,7	24,3	0,2	0,6	100,85	102,53
Частка малих підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції, робіт, послуг	18,8	18,1	16,3	-0,7	-1,8	96,28	90,06

Відповідно до проведеного аналізу можна сказати, що мале підприємство відіграє досить важливу роль у розвитку економіки країни, в кризових умовах потребує особливої державної підтримки. Тому велика частина малих підприємств знаходиться на спрощеній системі оподаткування, обліку та звітності.

Паралельне існування двох систем оподаткування призвело до негативних проявів перерозподілу податкового навантаження. Зокрема, виникла можливість використання спрощеного оподаткування в оптимізаційних схемах суб'єктів великого бізнесу [4, с. 119].

Використання в Україні спрощеного режиму оподаткування суб'єктів малого підприємництва зумовило виникнення низки проблем, пов'язаних із стягуванням податку на додану вартість, податку з доходів фізичних осіб і відрахувань до державних фондів соціального страхування тощо [6, с. 8].

Варто погодитися, що єдиний податок стимулює розвиток малого бізнесу, але на цей момент він має більше недоліків, ніж переваг для укра-

їнської економіки. І саме це спонукає досить впливових посадових осіб пропонувати або взагалі скасування спрощеної системи оподаткування як такої, що створює нерівні умови оподаткування для різних суб'єктів господарської діяльності та умови для ухилення від оподаткування, або збільшення податкових ставок в 3-10 разів [8, с. 63].

Сьогодні в умовах фінансової та економічної нестабільності, скасування спрощеної системи оподаткування, стимулюватиме тінізацію малого бізнесу та призведе до значного зростання соціальної нестабільності у суспільстві. Беручи до уваги той факт, що криза найбільш вразила великий, корпоративний бізнес, що й без того вже викликає додаткове навантаження на соціальну сферу. Тому роль малого бізнесу як соціального підґрунтя та ефективного інструменту самозайнятості населення зростає. Надалі пропонуємо детальніше розглянути діяльність суб'єктів малого підприємництва, які перебувають на спрощеній системі оподаткування та оцінити її роль і важливість у розвитку як окремого суб'єкта господарювання, так і економіки в цілому.

Так, на рисунку 1 наведено дані про частки юридичних та фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, що перебувають на спрощеній системі оподаткування обліку та звітності.

Рис. 1. Частка суб'єктів господарювання, що перебувають на спрощеній системі оподаткування в Україні у 2006 – 2008 роках, %

Отже, у 2006 році в Україні було зареєстровано юридичних осіб, які сплачували єдиний податок часткою 12,6%. Частка зареєстрованих фізичних осіб, що перебували на спрощеній системі оподаткування становила 21,5% від їх загальної кількості. У 2007 році частка юридичних осіб, що перебувають на спрощеній системі оподаткування у загальній структурі зменшилась до 11,9%, однак частка фізичних осіб – суб'єктів

підприємницької діяльності (СПД) збільшилась на 8,4% до 23,3%. Попри складну економічну ситуацію у 2008 році частка юридичних осіб, які сплачували єдиний податок у загальній кількості продовжувала знижуватись, і становила 11,4%, а питома вага фізичних осіб-СПД – 25%. Значне переважання кількості фізичних осіб над юридичними зумовлене простою та легкістю оформлення облікових документів та сплатою податкових платежів.

Сьогодні суб'єкти малого підприємництва є одним із основних джерел формування робочих місць. Тенденція щодо збільшення кількості найманих працівників у цілому в цій сфері малого бізнесу є позитивним чинником забезпечення зайнятості населення.

Пропонуємо на основі таблиці 2 розглянути зайнятість безпосередньо на суб'єктах, які використовують спрощений режим оподаткування.

Таблиця 2
Динаміка кількості зайнятих на суб'єктах малого підприємництва, які застосовують спрощену систему оподаткування в Україні у 2006 – 2008 рр.

Показники	Роки			Абсолютний приріст		Темп росту	
	2006	2007	2008	2007-2006	2008-2007	2007/2006	2008/2007
Кількість найманих осіб на юридичних особах, тис. осіб	1116,0	892,3	805,0	-223,7	-87,3	80,0	90,2
у % до кількості всіх найманих на суб'єктах МП	50,0	40,0	36,0	-10,0	-4,0	80,0	90,0
Кількість найманих осіб у фізичних осіб-СПД, тис. осіб	634,9	689,5	713,9	54,6	24,4	108,6	103,5
у % до кількості всіх найманих на суб'єктах МП	28,4	30,9	31,9	2,5	1,0	108,6	103,3

Отже, у 2006 році у юридичних осіб, що застосовували спрощену систему оподаткування працювало 1 116 тис. чол., це становило 50% від усіх зайнятих на суб'єктах малого підприємництва. Кількість найманих осіб на СПД, що були фізичними особами є значно меншою – лише 634,9 тис. осіб, або 28,4% від загальної структури працівників малого підприємництва. У 2007 році кількість працюючих на юридичних особах зменшилась на 223,7 тис. чол., що становило майже 20%, відповідно і частка у загальній кількості працюючих зменшилась до 40%. Проте кількість зайнятих у фі-

зичних осіб-СПД зросла на 54,6 тис. чол. (8,6%) і становила 689,5 тис. осіб, а частка зросла на 2,5 пункта до 30,9% у загальній структурі зайнятих. У 2008 році негативна тенденція скорочення зайнятості на юридичних особах, які застосовували спрощену систему обліку та звітності продовжувалась. В цьому році кількість працюючих зменшилась на 87,3 тис. осіб порівняно із попереднім періодом, а їхня частка зменшилась ще на 4% і становила 36% всіх найманих працівників малого підприємництва. Проте спостерігалась протилежна тенденція щодо найманих осіб у фізичних осіб-СПД. У 2008 році кількість зайнятих збільшилась на 3,5% і сягнула 713,9 тис. осіб, а питома вага у загальній структурі – на 1% і становила 31,9%.

Протягом аналізованого періоду простежувалось дві протилежні тенденції у обсягу зайнятих осіб на суб'єктах господарювання, що використовують спрощені режими оподаткування. Це збільшення кількості зайнятих у фізичних осіб-СПД та їхнє зменшення на юридичних особах.

Аналізуючи вплив спрощеної системи оподаткування на розвиток малого підприємництва та економіки країни в цілому, розглянемо кількість податкових надходжень, що сплачують суб'єкти, перебуваючи на спрощеній системі оподаткування (таблиця 3).

Таблиця 3
Динаміка надходжень єдиного податку до бюджету України
у 2006 – 2008 рр.

Показники	Роки			Абсолютний приріст		Темп росту	
	2006	2007	2008	2007-2006	2008-2007	2007/2006	2008/2007
Надходження єдиного податку від юридичних осіб, млн. грн.	1266,17	1270,00	1274,20	3,83	4,20	100,30	100,33
у % до податкових надходжень Зведеного бюджету	1,01	0,79	0,56	-0,22	-0,23	78,24	71,22
Надходження єдиного податку від фізичних осіб-СПД, млн. грн.	1568,76	1570,00	1571,08	1,24	1,08	100,08	100,07
у % до податкових надходжень Зведеного бюджету	1,25	0,97	0,69	-0,27	-0,28	78,06	71,04

Так, у 2006 році надходження від єдиного податку, сплаченого юридичними особами сягнули 1 266,17 млн. грн., це становило 1,01% у податкових надходженнях Зведеного бюджету України. Фізичні особи-СПД сплатили більше цього податку, що становило 1 568,76 млн. грн. та 1,25%

відповідно. У 2007 році порівняно із 2006 єдиний податок, сплачений юридичними особами, збільшився на 3,83 млн. грн. або на 0,3%. Сума податку сплаченого фізичними особами-СПД збільшилась на 1,24 млн. грн. (0,08%). Проте частки цих надходжень у Зведеному бюджеті зменшились до 0,79% та 0,97% відповідно. У 2008 році надходження єдиного податку до бюджету продовжували збільшуватись, хоча і незначними темпами. Так, юридичні особи сплатили 1 274,2 млн. грн., що на 4,2 млн. грн. більше ніж минулого року, а фізичні особи – 1 571,08 млн. грн., що на 1,08 млн. грн. більше. Однак у структурі податкових надходжень до бюджету частка цього податку продовжувала зменшуватись. Протягом аналізованого періоду спостерігається позитивна тенденція щодо збільшення надходжень від єдиного податку, сплаченого як юридичними особами, так і фізичними особами-СПД. Проте, можна простежити зменшення частки цих надходжень у Зведеному бюджеті України протягом даного періоду.

Отже, спрощена система оподаткування попри її недоліки є досить важливим елементом податкової системи України, яка сприяє її розвитку. Запровадження та використання спрощеної системи оподаткування приводить до структурних змін у валовому доході внаслідок податкового стимулювання малого й середнього бізнесу, сприяє зростанню конкурентного середовища та зайнятості населення, скорочує обсяги тіньової економіки [7, с. 42].

Водночас чинна спрощена система потребує законодавчого врегулювання власних негативних чинників. Це може бути здійснено шляхом прийняття Законопроекту "Про спрощену систему оподаткування, обліку і звітності", а також прийняття довгоочікуваного Податкового кодексу.

Висновки. Таким чином, для усунення недоліків, які притаманні спрощеній системі оподаткування у діючому варіанті та забезпечення її стимулюючої ролі вона повинна ґрунтуватися на таких концептуальних підходах:

1) право застосування спрощеної системи оподаткування повинно визначатися чисельністю працюючих, з одночасним встановленням максимального річного доходу, який може бути отриманим у розрахунку на одного працюючого;

2) обмеження сфери застосування спрощеної системи оподаткування для суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють господарську діяльність на підставі окремих цивільно-правових відносин [4, с. 118].

3) визначення єдиного терміну здачі податкової звітності, встановлено для квартального податкового (звітного) періоду.

4) встановлення залежності ставки єдиного податку лише від обсягу доходу.

5) виключити зі складу єдиного податку ПДВ, плату за землю, ресурсні платежі та внески до державних цільових фондів [2, с. 140].

Необхідність збереження спрощеної системи не викликає сумніву. Система, завдяки якій мільйони українців забезпечені роботою та отри-

мують прибуток, повинна існувати. Водночас, держава наразі не може забезпечити достатньої підтримки для розвитку інфраструктури бізнесу, доступу до дешевих кредитних ресурсів тощо. Тому необхідне законодавче закріплення спрощеної системи оподаткування, яка запроваджена Указом Президента ще в 1998 році.

Література:

1. Василенко А. Вигоди та переваги єдиного податку // Все про бухгалтерський облік. – 2008. – № 70. – С. 56.
2. Василичев Д. В. Ключові аспекти реформування спрощеної системи оподаткування в Україні // Економічний простір. – 2008. – № 20/2. – С. 137-143.
3. Лютий І. О., Романюк М. В. Проблеми та перспективи спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні // Фінанси України. – 2007. – № 6. – С. 31-38.
4. Мельник В. М. Управління податковими платежами суб'єктів малого бізнесу в Україні: теорія та практика // Фінанси України. – 2009. – № 9. – С. 118-119.
5. Пізик І., Крюкова С. Уряд ліквідує спрощену систему оподаткування у 2007 р. // Юридична газета. – 2006. – № 21. – С. 8.
6. Рудий Є., Ткаченко О. Що потрібно враховувати підприємству, яке хоче бути єдинником? // Все про бухгалтерський облік. – 2006. – № 26. – С. 42.
7. Собецький А. Бути чи не бути єдинником – обираємо систему оподаткування // Все про бухгалтерський облік. – 2007. – № 49. – С. 63.
8. www.ukrstat.gov.ua
9. www.dkrp.gov.ua
10. www.sta.gov.ua